

שנקטו התוס' שאין זה נחשב שינוי בעלים. אך נראה שאם חשב במשך העבודה שתי מחשבות סותרות, כלומר רק למנויין ורק לשאינם מנויין, בזה י"ל שדומה ל'לשמו ושלא לשמו' וא"א לברר איסורו ופסול. והיה אפשר לומר שרק על אופן זה מדובר בספר הישר. אך אין במשמע כן מסתימת דבריו.

ה. שחטו למולים על מנת שיתכפרו בו ערלים בזריקה (בין שהם מנויין בין שאינם מנויין. רש"י); רב חסדא פוסל – יש מחשבת ערלים בזריקה. ואפילו במקצת ערלה, כגון שחשב בשחיטה שיתכפרו בו מולים וערלים בזריקה (כן משמע ברש"י. וכן הוכיח הגר"ח ק"פ ב,ו) מדברי הרמב"ם (זאת בא למעט זריקה לחומרא, שאפילו מקצת ערלה פוסלת בה). ורבה מכשיר (זאת – בא למעט זריקה לקולא). והסיק רב אשי, בין לרבה בין לר"ח אם חשב שיתכפרו בו ערלים בלבד – פסול, ואם חשב על מולים וערלים – כשר. לא נחלקו אלא כשחשב שיתכפרו בו ערלים שאינם מנויין; האם מחשבה זו בכלל 'שלא למנויין' לפסול, או שמא כיון שהערל אינו 'בר כפרה כמותו' אין זו מחשבת 'שלא למנויין' הפוסלת. שחט למנויין על מנת שיתכפרו בו שאינם מנויין – לדברי הכל פסול, שזוהי מחשבת 'שינוי בעלים'.
א. לדברי התוס', 'ערלים' שאמרו כאן לאו דוקא, הוא הדין שחט על מנת שיתכפרו בו חולה וזקן וכדו' בזריקה. ולדעת הרמב"ם כשם שאין מחשבת אוכלים בזריקה, כך אם חשב בשחיטה לזרוק דמו שלא לאוכליו שיתכפרו בו – כשר ואין אדם יוצא בו ידי חובתו (כן הגרסא שלפנינו. וכן מובא במאירי. ובחדושי הגר"ח שם פירש טעם הדבר). ויש גורסים: יוצא בה ידי חובתו (עפ"י אור שמה שם; מנחת ברוך כו; חזון איש זבחים ד,כ). ורק במחשבת ערלים (וטמאים) פסול.
ב. ריב"א אמר: דוקא כשחושב על מנת שיתכפרו ערלים בזריקה, אבל חישב לזרוק להאכיל בשר לערלים – כשר, שלא שייך בזריקה מחשבת פסול של אכילה אלא של כפרה בלבד.
ג. יש אומרים בדעת הרמב"ם שלהלכה שחט למולים על מנת שיתכפרו בו מולים וערלים – פסול (ע' לקוטי הלכות; חזו"א זבחים ד,כ). ויש חולקים (ע' מנחת ברוך כה,ב. וע"ע בחדושי הגר"ח ק"פ ב,ו).

קיד. מה דין הפסח שנשחט קודם חצות היום, או לאחר חצות וקודם התמיד?

שחטו קודם חצות – פסול, משום שנאמר בין הערבים.
[לדעת בן בתירא, כפירוש רבי אושעיא (בזבחים יא ולהלן קח) הפסח כשר (בדיעבד. תוס' להלן קח.). ואולם רבי יוחנן הסיק (בזבחים שם) שאפילו לבן בתירא פסול].
שחטו לאחר חצות קודם התמיד – כשר, ויהא אחר ממרס בדמו עד שיזרק התמיד. [ודוקא כשקדם ושחט את התמיד או שנשחטו שניהם כאחת, הא לאו הכי – גומר מתחילה זריקת דם הפסח הואיל והתחיל לעסוק בו (עפ"י זבחים צא; רמב"ם תמידין ט,ג-ד. וע' צ"ח סו"פ מקום שנהגו; חדושי הנצי"ב כאן)]. ואם נזרק קודם לתמיד – כשר.

דף סב

קטו. השוחט את הפסח למולים, על מנת שיתכפרו בו בזריקת הדם ערלים שאינם מנויין – מה דינו?

לדברי רב אשי, בשאלה זו נחלקו רבה ורב חסדא; האם מחשבת ערלים שאינם מנויין פוסלת משום 'שלא למנויין', אם לאו (ונרצה לו לכפר עליו – עליו ולא על חבריו, חברו בדומה לו, שיהא בר כפרה כמותו, משא"כ ערל. ורב חסדא שפסל סובר כיון שהוא בר-חיוב הואיל ואם רוצה היה מתקן עצמו, לכך נחשב 'בר כפרה').

- א. משום מחשבת ערלים – אין לפסול, כיון שאינם מנויים (עפ"י תוס').
- יש מפרשים בדעת הרמב"ם שלעולם פסול משום מחשבת ערלים. ונידון הגמרא שייך רק לפי סברת רב אשי שמקצת ערלות לא פסלה, הלכך שייך לדון באופן שחשב על מולין וערלים שמשום ערלות לא פסל רק משום שינוי בעלים, אבל לפי מה שפסק הרמב"ם מקצת ערלה פוסלת, אין צורך בדין שינוי בעלים לפסול (עפ"י הגר"ח הלוי. וע' גם בשפת אמת ובגליונות קה"י שאפשר אם חשב רק על ערלים, פסול לכו"ע גם אם אינם מנויים).
- ויש אומרים שלדעת הרמב"ם להלכה כשר, מפני שאין אומרים 'הואיל' במחוסר מעשה (ע' לקוטי הלכות עפ"י הכס"מ ק"פ ב,ו).
- ב. כתבו התוס' שלרב חסדא אינו פסול אלא מדרבנן, שמדאורייתא אין אומרים 'הואיל' כלל והערל אינו נחשב בר כפרה כמותו, אלא שאסרו חכמים להמשיך עבודת הקרבן, וכיון שאינו זורק את הדם חייב להביא פסח אחר. ומשמע מדבריהם שאם כבר נזרק הדם – לא יביא פסח אחר. ואולם בראב"ד (מו) משמע שמביא פסח אחר, ואחד מן הזבחים קרב שלמים (ע' בבאור שיטתו בשבט הלוי ח"ו צב, רנא. וע"ע מקדש דוד ד,א).
- ומדברי הרמב"ן (מו) נראה שרב חסדא פוסל מדאורייתא.
- ג. כל זה אמור בערלים, אבל זקן או חולה שאינם ראויים לאכול ואינם מנויים – לדברי הכל כשר, שהרי לא שייכת בהם סברת 'הואיל ואי בעי מתקן נפשיה' (כ"כ החו"א עפ"י התוס').
- ד. שחט במחשבת ערלים שאינם מנויים; אפשר שגם בזה נחלקו רבה ורב חסדא, לדברי רב אשי. ואפשר שבזה מודה רב חסדא שכשר, לא פסל אלא במחשבת זריקה ששינוי בעלים פוסל בה (עפ"י חזון איש). ויש מי שכתב שבזה לדברי הכל פסול (שבט הלוי ח"א קנט,ד ואילך).

קטז. מה דין הקרבן בהלכות דלהלן, בקרבן פסח ובשאר זבחים?

- א. שילוח קרבנות על ידי ערל וטמא.
- ב. זריקת דם הקרבן כאשר נטמא הבשר.
- ג. התר הבשר באכילה כאשר הקרבן קרב בטומאה, כגון בציבור.
- א. ערל וטמא משלחים קרבנותיהם – בכל הזבחים, מלבד קרבן פסח שעיקרו בא לאכילה והללו שאינם ראויים לאכול אינם מקריבים, לא הם ולא שלוחם.
- א. גם מעולת ראייה נתמעט הטמא מן הכתוב ובאת שמה והבאתם שמה – כל שאינו בביאה אינו בהבאה (עפ"י חגיגה ד:). וכן חגיגת הרגל הוקשה לעולת ראייה (עפ"י תוס' להלן פ. ד"ה אתה, מהירושלמי). ולענין שלמי שמחה – נראה שמשלחים. ובדעת הרמב"ם משמע שאינם חייבים להקריב שלמים ע"י שליח (עפ"י חו"א קכד לדף פ).
- ב. המצורע אינו משלח קרבנותיו (ע' מועד קטן טו-טז). ויש אומרים שהוא הדין לטמא מת (ערש"י שם; רמב"ם ביאת מקדש ב,יב. וע"ש בכס"מ שתלוי הדבר במחלוקת האמוראים). ויש אומרים בכל טומאה היוצאת מגופו של אדם (עפ"י תוס' במו"ק שם). וי"א שלא אמרו כן אלא במצורע מפני שהוא כאבל, וי"א דוקא בקרבנות צרעתו, או דוקא בעשירית האיפה שמתחנך בה (ע' בראשונים מו"ק; תוס' מנחות סב:).
- ויש מי שכתב שלדעת רבי שמעון (במו"ק שם), כל טמא אינו משלח קרבנותיו אבל אין הלכה כדבריו (עפ"י שיטה לר"י מפרש מו"ק שם). וע"ע מנחת חינוך קסח, ג תפו,ו ובקומץ מנחה תפו; מנחת ברוך כב; חדושי הגר"ס זבחים כב.

ג. יש סוברים שטמא שרץ, והוא הדין לטמא מת שחל שביעי שלו ערב הפסח – משלחים את פסחם ושוחטים וזורקים עליהם (להלן ספ פ ועוד). אבל ערל, לדעת הכל אין שוחטים וזורקים עליו אעפ"י שראוי לתקן עצמו עד הערב [ככתוב: 'המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו'. ע' יבמות עא.]. – הואיל ומחוסר מעשה בגופו (עפ"י תוס' סט: ד"ה הא ומהרש"א שם).

ד. ישנה דעת תנאים שהערל אינו כטמא (ע' יבמות ע), ולפיה יכול הערל להביא קרבנותיו בעצמו. ומה שאמרו כאן שמשלח על ידי אחר – כרבי עקיבא שאמר ערל כטמא (תוס').

ה. כל הקרבנות הטעונים סמיכה – אין לערל ולטמא לשלחם לכתחילה אלא ימתינו עד שייטהרו ויהיו ראויים לסמוך בעזרה (תוס' כאן ובחגיגה ד:), מלבד טמאים כגון זב ומצורע שאפשר שלא יתפאו לעולם – עדיף שישלחו קרבנותיהם ללא סמיכה (עפ"י תוס' חגיגה ד: ועוד. ואף התוס' כאן אינם חולקים על כך, כמו שכתב השער-המלך מעשה הקרבנות ג, יג).

ומדברי התוס' ביבמות (קד סע"ב) נראה לכאורה שאף בקרבנות הטעונים סמיכה, גילה הכתוב שמשלחים קרבנותיהם. וי"ל. וע"ע בשו"ת פרי יצחק ח"א לב, דף גח ע"ג.

ו. גם הנכרי בכלל 'ערל' המשלח קרבנותיו (ע' פירוש ר"ח כאן; רבנו גרשום חולין ה. חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב טו, לח).

ב. בכל הקרבנות, נטמא הבשר וחלב קיים [ולרבי אליעזר, אפילו נטמא גם החלב. עפ"י זבחים קד ועוד] – זורק את הדם, חוץ מקרבן פסח [ושלמי נזיר. להלן עט.]. שאכילתו מעכבת, וכיון שהבשר נטמא ואינו ראוי לאכילה – אין זורק את הדם.

ג. קרבן ציבור הבא בטומאה – הבשר אינו נאכל, חוץ מקרבן פסח שעיקרו לא בא אלא לאכילה, וכשהתיר הכתוב להביאו בטומאה התירו אף באכילה.

אפילו לדעת זקני דרום (בזבחים כב:) שטמא מת ששחטו וזרקו עליו את הפסח פטור מפסח שני, שהראויות לאכילה אינה מעכבת בדיעבד, אעפ"י כשבא הפסח בטומאה בציבור נאכל לבעלים בטומאה (עפ"י תוס' שם). ואפילו לרבי נתן (להלן עח ותוס' פ:) שאף לכתחילה זורקים את הדם על היחיד גם כשהבשר טמא ואינו ראוי לאכילה, מ"מ בציבור שדחתה תורה את טומאת הגוף, כל שכן שדחתה טומאת הבשר והותר הבשר באכילה (עפ"י חו"א קכד לדף עח:).

דין הזבחים שנשחטו לשם פסח, וכן פסח שעברה שנתו – בזבחים יא.

קיז. מה נאמר בסוגיא אודות 'ספר יוחסין'?

ספר יוחסין הוא מדרש דברי הימים.

אמר מר זוטרא: מאצל לאצל (- שני מקראות הם ופרשה גדולה ביניהם: ולאצל ששה בנים... (דה"א ת, לח) כל אלה בני אצל. שם ט, מד). טענו ארבע מאות גמלים של דרשה.

וסיפרו על ברוריה אשת רבי מאיר, בתו של רבי חנניה בן תרדיון, שהיתה שונה שלש מאות הלכות ביום משלש מאות גדולים ואף על פי כן לא יצתה ידי חובתה (כלומר לא יכלה לשנות ברייתא זו של ספר יוחסין) בשלש שנים.

אמר רמי בר רב יודא אמר רב: מיום שנגזר ספר יוחסין תשש כחם של חכמים (שנגזר מהם טעמי תורה שהיו בו. רש"י) וכהה מאור עיניהם.